

40 שנה למבצע שלום הגליל

תיק תוכן

מבצע שלום הגליל

תוכן עניינים

סקירת מלחמה

- 3.....הרקע: לבנון עד סוף שנות ה-70
- 5.....הכוחות במבצע
- 6.....מהלכים עיקריים
- 8.....תוצאות המערכה והמשך שהיית צה"ל בלבנון

נספחים

- 9.....נספח 1: קרבות מרכזיים במבצע שלום הגליל
- 10.....נספח 2: מילון מושגים למבצע שלום הגליל
- 12.....נספח 3: תאריכון
- 13.....נספח 4: דגשי הסברה

מבצע שלום הגליל: סקירה היסטורית

מבצע שלום הגליל החל ב-6 ביוני 1982 והסתיים באופן רשמי ב-29 בספטמבר 1982. ב-18 השנים שלאחר מכן, ועד לאביב 2000, המשיכו כוחות צה"ל לשהות באזורים שונים בדרום לבנון, עד לנסיגה הסופית לקו הבין לאומי. מטרתה של סקירה זו היא לעמוד על התהליכים העיקריים שהובילו למבצע שלום הגליל, ועל מהלכיו המרכזיים. סקירה זו לא תתמקד בשהיית כוחות צה"ל בדרום לבנון בשנים שלאחר המבצע.

הרקע: לבנון עד לסוף שנות ה-70

לבנון מורכבת ממספר רצועות אורך. במערבה של המדינה שוכנת רצועת חוף הים התיכון, מראש הנקרה וצפונה-עד הגבול הסורי. לאורך רצועת החוף נמצאות מרבית עריה הגדולות של לבנון: צור, צידון, בירות וטריפולי. מזרחה משם נמצאת רצועת הר הלבנון, המהווה בחלקה הדרומי את המשכו של רכס הגליל העליון. את הר הלבנון מבתרים מספר נהרות גדולים. הנהרות הסמוכים לגבול ישראל, הם (לפי הסדר מדרום לצפון): הליטני, הזהרני והאוואלי. מזרחה משם מצויה בקעת הלבנון, או בשמה הערבי הבקעא. הרכס המזרחי בלבנון הוא הר 'מול הלבנון', הממשיך מהחרמון צפונה.

לבנון הכריזה על עצמאותה בשנת 1943, והרכב האוכלוסייה במדינה היה מגוון מבחינה דתית ועדתית: נוצרים מרונים (קתולים) ואורתודוכסים, מוסלמים שיעים וסונים ודרוזים. ההרכב המגוון של העדות יצר פוטנציאל נפיץ, שהביא מידי פעם להתנגשויות בין הכוחות השונים. מאז מלחמת העצמאות בשנת 1948 הגיעו למדינה כ-170 אלף פליטים פלסטינים שברחו מישראל והתגוררו במחנות פליטים ליד הערים הגדולות שלחוף הים התיכון. הגעת הפלסטינים הגבירה את המתח שבין העדות בלבנון.

ממלחמת העצמאות ועד למלחמת ששת הימים היה הגבול הלבנוני השקט בגבולות ישראל, בגלל אינטרסים ישראלים ולבנוניים. לאחר מלחמת ששת הימים החל המצב להשתנות: מחבלים פלסטינים ישבו במורדות החרמון, באזור שנקרא 'פתח לנד' וניסו לבצע פיגועי טרור לכיוון יעדים ישראלים מעבר לגבול. בספטמבר 1970, בעקבות תבוסה בלחימה מול הכוחות הירדניים ('ספטמבר השחור') הגיעו ללבנון גם אלפי מחבלים של אש"ף וארגונים נוספים. הארגונים קבעו בלבנון את בסיסיהם, שם התאמנו והתחמשו, וממנה יצאו לפיגועים כנגד ישראל בגבול הצפוני ולפיגועים נגד ישראלים ויהודים ברחבי העולם. בשנת 1975 פרצה מלחמת אזרחים בלבנון, שהתנהלה בעיקרה בין המוסלמים לבין הפלנגות (ארגוני מיליציות חמושות) הנוצריות. בתואנה של השכנת שלום פלש הצבא הסורי ללבנון והחל להתבסס בה. במרבית המקרים תמך הצבא הסורי במוסלמים.

במהלך שנות ה-70 החלה ישראל ליצור קשר עם מספר קבוצות וארגונים בלבנון, ובעיקר עם הנוצרים. במהלך מלחמת האזרחים פנו תושבים בכפרים הסמוכים לגבול לישראל, בבקשה שתספק להם סיוע הומניטרי. בתגובה לבקשה החלה ישראל להכניס סיוע לכפרים אלו, במסגרת מדיניות ה'גדר הטובה'. במקביל יצרה ישראל קשר עם מיליציה צבאית בשם 'צבא לבנון החופשית' בפיקודו של הקצין סעד חדאד שהתפרסה בדרום לבנון, בסמוך לגבול עם ישראל. כמו כן קשרה ישראל קשרים עם ארגונים נוצריים שפעלו במרכז לבנון, בהר הלבנון ובבירות. לאחר עליית ממשלת בגין לשלטון (1977) החלו הקשרים מול הנוצרים להתחמם.

מבצע ליטני וההתחממות בגבול

במרץ 1978, בעקבות מספר איומים ופיגועי טרור ולאחר הפיגוע בכביש החוף, נכנס צה"ל בהוראת ממשלת ישראל לדרום לבנון כדי להסיר את איום הטרור על צפון הארץ, והגיע עד לנהר הליטני במהלך 'מבצע ליטני'. לאחר המבצע נסוג צה"ל, בעקבות החלטה של מועצת הביטחון של האו"ם, אל קו הגבול הבין לאומי. בדרום לבנון התפרסו שני כוחות שהיו אמורים למנוע מהמחבלים לפגוע בצפון הארץ. כוח אחד היה צבא לבנון החופשית בפיקודו של חדאד, וכוח שני היה מטעם האו"ם - יוניפי"ל. הכוחות הללו לא מנעו באופן מוחלט זליגה של טרור לישראל.

בשנים הבאות המשיכה הלחימה בין ישראל לארגוני המחבלים. ביולי 1981 התנהלו מספר ימי קרב מול המחבלים, ולאחריהם הצליח השליח האמריקאי פיליפ חביב להביא להסדר הפסקת אש. אולם כל צד פירש את הפסקת האש אחרת. בעוד ישראל גרסה כי לפי ההסכם אסור למחבלים לפגוע בישראלים בכל מקום בעולם, טענו המחבלים כי ההסכם כולל רק את גבול ישראל-לבנון, ולכן ניסו לפגוע בישראלים מגבול ירדן ובמקומות אחרים בעולם. באפריל 1982 נרצח דיפלומט ישראלי, יעקב ברסימנטוב בפריז, על ידי מחבלת שפעלה בתיאום עם המודיעין הסורי. ב-3 ביוני 1982 ניסתה חוליית מחבלים מארגונו של אבו נידאל להתנקש בחייו של שגריר ישראל בבריתניה, שלמה ארגוב. השגריר נפצע קשה ונותר מחוסר הכרה עד לפטירתו ב-2003.

החל משנת 1981 שקלה ישראל מספר פעמים פעולה בהיקף רחב בלבנון; צה"ל היה ערוך למבצע כזה ואף ריכז כוחות לשם כך. תוכנית המתקפה נקראה 'תוכנית אורנים'. אולם עד ליוני 1982 החליט צה"ל בהוראת הדרג המדיני להבליג, או לפעול בקנה מידה מצומצם. בתחילת יוני, לאחר ההתנקשות בארגוב, החליטה ישראל להגיב בעצמה, ולמחרת ההתנקשות, ב-4 ביוני בשעות אחר הצהריים, תקפו מטוסי חיל האוויר תשעה יעדי מחבלים בלבנון, שניים מהם בעיר בירות. לאחר התקיפה פתחו המחבלים בהפגזה כבדה על יישובי הגליל.

במוצאי שבת, 5 ביוני, התכנסה הממשלה והחליטה להטיל על צה"ל את המשימה להוציא את כל יישובי הצפון מטווח האש של המחבלים בלבנון, תוך הימנעות מתקיפת כוחות הצבא הסורי בלבנון, אלא אם יתקפו אלא את כוחותינו. הממשלה ציינה בהחלטתה כי היא מוסיפה לשאוף לחתימת חוזה שלום עם לבנון. שם המבצע נקבע - 'שלום הגליל' (גלגול של 'תוכנית אורנים'), כדי לציין את מטרתו המרכזית: הגנה על יישובי הצפון כנגד מתקפות המחבלים.

הכוחות במבצע

אויב: המחבלים בלבנון השתייכו לארגונים שונים; העיקרי שבהם היה אש"ף, שמנה כ-23,000 מחבלים. כוחותיו היו ערוכים באזור שכונה "פתחלנד" - במורדות המערביים של החרמון, בדרום הר הלבנון, ברמת נבטיה ולאורך מישור החוף, מאזור צור ועד בירות. ציודם כלל נשק קל, נשק נגד טנקים, נשק נגד מטוסים, כ-150 טנקים, קני ארטילריה, נגמ"שים ושריוניות.

הכוחות הסוריים בלבנון מנו דיוויזיה אחת ובה שתי חטיבות טנקים, שתי חטיבות חי"ר ממוכן, מספר גדודי קומנדו, כ-300 קני ארטילריה מסוגים שונים, יחידות הגנה נגד מטוסים וכן סוללות טילי קרקע-אוויר. נוסף לאלה, היו שתי חטיבות חי"ר ואגד שריון של "צבא השחרור הפלסטיני" (צש"ף - יחידות פלסטיניות במסגרת הצבא הסורי).

הכוחות הסוריים היו ערוכים בשלוש רצועות: רצועת האבטחה - מצפון לאזור שבשליטת יוניפי"ל, בשטח שמאזור נבטיה עד מורדות החרמון; רצועת ההגנה הראשונה - מאזור דמור, דרך הר הלבנון, דרום בקעת הלבנון ועד מורדות החרמון; רצועת ההגנה השנייה - מבירות מזרחה, לאורך כביש בירות-דמשק.

כוחותינו: בשנים שלפני המבצע נערך צה"ל להשתלטות על שטחים בדרום לבנון במספר מתארים. יחידות שונות של צה"ל, במערכי היבשה, האוויר והים תרגלו כניסה לתוך לבנון ולחימה כנגד המחבלים והסורים, תוך כדי הפקת לקחים ממלחמת יום הכיפורים. חוקרים ומפקדים שונים טוענים כי מבצע שלום הגליל היה ה'מלחמה המתוכננת ביותר בתולדות מערכות ישראל'.

ישראל הפעילה מול האויב שבע אוגדות מתמרנות: שלוש אוגדות פעלו בגזרה המערבית של המבצע ואלו היו משימותיהן: אוגדה 91 - לפעול לאורך מישור החוף הלבנוני, לטהרו ממחבלים ולהשמיד את תשתיתם; אוגדה 36 - לפעול באזור רמת נבטיה, לטהרה, ובהמשך לנוע מערבה למישור החוף; אוגדה 96 - לנחות מהים מצפון לצידון, לחסום את כביש החוף, ועל ידי כך לבודד את אזור הפעולה מצפון. בגזרה המרכזית פעלה אוגדה 162, שמטרתה הייתה להתקדם מדרום לצפון לאורך הר הלבנון ולהגיע לכביש בירות דמשק כדי לנתק את בירות וסביבותיה מתגבורות סוריות.

במזרח הגזרה, בבקעת הלבנון, פעל גיס 446, היחידה הגדולה ביותר שצה"ל הפעיל אי פעם, שמטרתו הייתה לפעול כנגד המחבלים במורדות החרמון וכנגד הצבא הסורי בבקעת הלבנון, אם יתערב בלחימה. בתוך הגיס פעלו אוגדה 252 - אוגדת סיני, אוגדה 90, ובהמשך גם אוגדה 880.

מהלכים עיקריים בלחימה

ניתן לחלק כרונולוגית את המלחמה לשלושה חלקים עיקריים:

11-6 ביוני 1982: התקדמות מהירה של צה"ל בדרום לבנון, עד להפסקת האש ב-11 ביוני. בחלק זה של המבצע הושגה המטרה המיידית שלשמה יצא צה"ל למערכה: הרחקת המחבלים מהגבול ושבירת כוחם העיקרי. לעומת זאת בגזרה המזרחית, מול הצבא הסורי, לא הצליח צה"ל לעמוד ביעד המערכתי: הגעה לכביש בירות דמשק, בגלל פקודת עצירה שקיבל מהדרג המדיני.

12 ביוני-31 באוגוסט 1982: הזחילות לבירות ולכביש בירות דמשק, הגברת הלחץ על ארגוני המחבלים ופינויים מבירות.

1-29 בספטמבר 1982: התבססות ישראל בבירות, טבח סברה ושתילה והנסיגה ממערב בירות.

המהלכים העיקריים בתקופה הראשונה, 11-6 ביוני

בגזרה המערבית, לאורך חוף הים הלבנוני: אוגדה 91, בפיקודו של תא"ל יצחק מרדכי, החלה להתקדם לאורך מישור החוף הלבנוני, לכיוון הערים צור וצידון. כדי לסייע לאוגדה, הונחת מהים כוח נוסף, של אוגדה 96, בשפך נהר אל אוואלי. מטרת הנחיתה הייתה כפולה: לאפשר לחטיבת הצנחנים הסדירה בפיקודו של יורם יאיר ('יה-יה') להגיע באופן מהיר לעיר בירות, שם התבצרו מחבלים רבים; ולמנוע בריחה של מחבלים מדרום לבנון לכיוון בירות. ההנחתה הייתה אמורה ליצור 'מחסום דו כיווני' והיא התבצעה ביעילות ובהצלחה בלילה שבין ה-6 ל-7 ביוני. אוגדה 36 בפיקודו של תא"ל אביגדור קהלני חצתה את נהר הליטני בגשר עקיה, וכוח של חטיבת גולני שפעל תחת האוגדה נלחם וכבש את מבצר הבופור. האוגדה כבשה את רמת נבטיה, ולאחר מכן התקדמה מערבה למישור החוף, לאזור צידון. הכוחות שפעלו בגזרה המערבית התמודדו בעיקר עם מחבלי אש"ף, וניהלו קרבות קשים בתוך מחנות הפליטים הסמוכים לערים צור וצידון, ובמרחב הפתוח. סמוך להפסקת האש יצאה חטיבת הצנחנים הסדירה (35) לאיגוף דרך ההרים מהעיירה דאמור לכיוון בירות וב-13 ביוני, שבוע לאחר תחילת הלחימה, חברה למיליציות הנוצריות שישבו במזרח בירות וכתרה את ארגוני המחבלים שישבו במערבה של העיר.

בגזרה המרכזית, בהר הלבנון, התקדמה אוגדה 162 תוך כדי פגיעה במחבלים ובכוחות של הצבא הסורי, אולם נבלמה בקרב עין זחלתא על ידי כוח קומנדו סורי ולא הצליחה להגיע לכביש בירות דמשק לפני הפסקת אש. בגזרה המזרחית, בבקעת הלבנון ובמורדות החרמון: ביומים הראשונים ללחימה התקדמו כוחות גיס 446 ב'פתח לנד'- במורדות החרמון כנגד המחבלים, במטרה להרחיקם מגבול ישראל. בשלב זה עדיין לא נלחם צה"ל כנגד הצבא הסורי. למחרת, ב-8 ביוני, החלו להתנהל התנגשויות בין צה"ל לבין הצבא הסורי בבקעת הלבנון ובהר הלבנון. ב-9 ביוני בשעות הצהריים המוקדמות הטילה ממשלת ישראל על חיל האוויר את משימת השמדת מערך הנ"מ (נגד מטוסים) הסורי שהיה בבקעת הלבנון, כדי לאפשר את התקדמות כוחות צה"ל צפונה. במסגרת המבצע, שנקרא ערצב 19 והיה אחד המבצעים הנועזים והמוצלחים של חיל האוויר מאז ומעולם, נפגעו 19 סוללות נ"מ סוריות והופלו 26 מטוסים סוריים, כאשר כל מטוסינו שבו לבסיסם.

40 שנה למבצע שלום הגליל

לאחר השמדת מערך הנ"מ התקדם צה"ל בגזרה מזרחית בעוצמה, במטרה לדחוק את הצבא הסורי מבקעת הלבנון ולהגיע לכביש בירות-דמשק. גיס 446 החל להתקדם צפונה ולפגוע ביחידות סוריות. בליל ה-10 ביוני החליט שר הביטחון, עקב כניסת כוחות סוריים נוספים למרחב, לחץ בין לאומי וההחלטה המתגבשת על הפסקת האש, לעצור את התקדמות הגיס טרם הגעתו לכביש בירות דמשק, מכיוון שהיעד הראשוני של המבצע-הרחקת המחבלים מגבול ישראל, הושג במלואו. באותו הלילה נכנס גדוד השריון 362 לתוך מערך סורי בקרבת סולטאן יעקב. בקרב נהרגו 21 לוחמי צה"ל (מתוכם 10 בקרב ההיחלצות של הגדוד), שני לוחמים נפלו בשבי ושני לוחמים נעדרים עד היום.

התקופה השנייה: 12 ביוני- 31 באוגוסט

לאחר העמידה במטרה הראשונית של הרחקת המחבלים מגבול ישראל, המשיך צה"ל במשימתו לפגוע במפקדות המחבלים ששכנו בעיר בירות. כמה פעולות של צה"ל סייעו למצור על המחבלים, שהתרכזו בשכונות מערב העיר: ב-25 ביוני הצליחה אוגדה 162 להתייצב על כביש בירות דמשק ליד בחמדון, ובכך לנתק את המחבלים ואת הכוח הסורי ששהה בבירות מיחידות הצבא הסורי בבקעת הלבנון ובסוריה. בתחילת אוגוסט החלו יחידות צה"ל ב'זחילות' בתוך בירות-השתלטו על שכונות והפגזו באינטנסיביות את מעוזי המחבלים.

באמצע אוגוסט הודיע יו"ר אשף, יאסר ערפאת למתווך האמריקאי פיליפ חביב על הסכמת ארגונו לפנות את בירות. בשבועות הבאים פינו כוחות האויב את העיר: הצבא הסורי יצא בדרך היבשה, לכיוון דמשק, והמחבלים בדרך הים, לתוניסיה ולמדינות נוספות. כך הושלמה מטרה מרכזית נוספת של המבצע: פגיעה במפקדות המחבלים ועקירתן מתחומי לבנון.

התקופה השלישית: 1-29 בספטמבר

בסוף אוגוסט הסתיים באופן רשמי פינוי המחבלים מבירות, אולם בצה"ל היה ידוע כי נותרו בעיר כ-2,000 מחבלים עם דרכונים לבנוניים. בבחירות שנערכו בסוף אוגוסט נבחר בשיר ג'ומייל, אחד ממנהיגי הפלנגות הנוצריות שהיה בקשר עם גורמים ישראלים, לנשיא לבנון. ב-14 בספטמבר נרצח ג'ומייל על ידי פעילים פרו סוריים. בעקבות הרצח קיבל צה"ל הוראה לתפוס שטחים שולטים במערב בירות. במקביל להתקדמות של יחידות צה"ל נכנס כוח של הפלנגות הנוצריות למחנות סברה ושתילה- בהם שהו בעיקר פלסטינים, בחלקם תומכי אש"ף. למרות אזהרות מפקדי צה"ל, טבחו אנשי הפלנגות הנוצריות בתושבי מחנות הפליטים. מניינם המדויק של ההרוגים נתון עד היום בוויכוח, אולם הוא מנה כמה מאות. בעקבות הטבח במחנות הפליטים החל לחץ בין לאומי כבד על ישראל, וכוחות צה"ל נסוגו ממערב בירות ב-29 בספטמבר. בכך תם באופן רשמי מבצע שלום הגליל.

40 שנה למבצע שלום הגליל

הטבח הוביל גם לתנועת מחאה בתוך ישראל, ולהקמתה של ועדת חקירה- ועדת כהן. הוועדה הטילה אחריות על הפיקוד הבכיר של צה"ל וקבעה שהיה צריך לעשות יותר כדי להגן על חיי אדם. בוועדה נמתחה ביקורת קשה על שר הביטחון אריאל שרון ועל שרשרת הפיקוד בצה"ל, מהרמטכ"ל, דרך אלוף הפיקוד ועד למפקד אוגדה 96, על כך שלא עשו מספיק כדי למנוע את הטבח, ולמרות שהיו סימנים שהעידו על פגיעה צפויה של אנשי הפלנגות בתושבי מחנות הפליטים.

תוצאות המערכה והמשך שהיית צה"ל בלבנון

המבצע השיג את מטרותיו המרכזיות והישירות- סילוק המחבלים מטווח שיגור הרקטות לישראל- טווח 40 הק"מ, וסילוק מפקדות המחבלים מבירות. לעומת זאת לא הושגה המטרה העקיפה יותר של המבצע- סילוק הסורים מלבנון, למרות המכות הקשות שספג הצבא הסורי.

במהלך שלוש השנים שלאחר תום המלחמה פינה צה"ל את כוחותיו בהדרגה דרומה, אל 'רצועת הביטחון' שהוקמה בשנת 1985. רצועת הביטחון, שהשתרעה כ-20 ק"מ מצפון לגבול ישראל לבנון, הייתה אזור חיץ וצה"ל קיווה למנוע בעזרת השליטה בה זליגה של ירי וטרור לישראל מלבנון. בשנים 1985-2000 פעלו כוחות צה"ל ברצועה, כאשר עיקר ההתמודדות שלהם לא הייתה מול מחבלים פלסטינים (שרובם עזבו את לבנון במהלך המלחמה) אלא מול שני ארגונים שיעיים שנתמכו על ידי איראן: אמל וחיזבאללה. ישראל התסייעה במיליציה חמושה שפעלה באזור הביטחון- צד"ל (צבא דרום לבנון- גלגול של צבא לבנון החופשית) בפיקוד הגנרל אנטואן לאחד.

במהלך השנים יצאו מידי פעם כוחות צה"ל צפונה מרצועת הביטחון אל מעוזי החיזבאללה: כך היה למשל במבצע 'דין וחשבון' (1992) ובמבצע 'ענבי זעם' (1996). במהלך הלחימה ברצועת הביטחון לא הצליח צה"ל לעצור באופן מוחלט את ההפגזות על יישובי הגליל אולם גבה מחיר כבד מארגוני המחבלים. בסוף שנות ה-90 התגבר הירי היעיל של חיזבאללה לעבר מוצבי צה"ל ברצועת הביטחון. בשנת 2000 החליט ראש הממשלה אהוד ברק על נסיגה ישראלית לגבול הבין לאומי. ב-24 במאי 2000 הושלמה הנסיגה. בקיץ 2006, לאחר אירוע החטיפה בקו דיווח 105- ליד היישוב זרעית שבגבול הצפון, שב צה"ל ללבנון במלחמת לבנון השנייה.

40 שנה למבצע שלום הגליל

נספח 1: קרבות מרכזיים במבצע שלום הגליל

הקרב על הבופור: קרב שהתרחש ביממה הראשונה למלחמה, בו כוחות של סיירת גולני ופלוגת ההנדסה של גולני נלחמו על כיבוש המבצר הצלבני כדי לאפשר התקדמות של צה"ל צפונה, מעבר לנהר הליטני. במהלך הלחימה עם מחבלי אש"ף שהתבצרו במבצר ולא ברחו נהרגו שישה לוחמים, ביניהם המפקד הקודם של סיירת גולני, גוני הרניק, שהצטרף לכוח לאחר פציעתו של מפקד הסיירת המכהן משה קפלינסקי. בקרב נהרגו לפי הערכות בין שמונה ל-30 מחבלים.

מבצע ערצב 19: שמו של המבצע בו השמיד חיל האוויר את מערך הנ"מ הסורי בבקעת הלבנון. במהלך המבצע שהתרחש ב-9 ביוני, במקביל להתקדמות כוחות צה"ל בגזרה המזרחית והמרכזית, הושמדו 19 סוללות נ"ט סוריות ובקרב אוויר ענק הופלו 23 מטוסים סוריים. כל כוחותינו שבו בשלום.

קרב סולטן יעקב: קרב שריון ענק שהתנהל בין גיס 446 של צה"ל לבין כוחות סוריים בגזרה המזרחית של הלחימה ב-10-11 ביוני. במהלך הקרב נכנס גדוד שריון של צה"ל למארב סורי, אולם הצליח לחלץ את עצמו. בקרב נהרגו 21 לוחמי צה"ל, שני לוחמים נפלו בשבי ושני לוחמים נעדרים עד היום.

קרב עין זחלתא: קרב שהתרחש בימים 8-11 ביוני, בו הצליחו כוחות מאוגדה 162 לכבוש את הכפר עין זחלתא אולם נפגעו ממארב של כוח קומנדו סורי. בקרב נהרגו 11 מלוחמי צה"ל. בעקבות המארב לא הצליחה האוגדה להגיע לכביש בירות דמשק עם כניסתה של הפסקת האש לתוקף ב-11 ביוני, אולם שבועיים מאוחר יותר הצליחה להשתלט על מקטע מהכביש ולעמוד במשימתה.

קרב כפר סיל: קרב שהתנהל בסביבות כפר סיל, שחלש על השליטה בדרך החוף מהעיירה דאמור לכיוון בירות. בקרב נתקלו כוחות צה"ל מאוגדה 96 בהתנגדות עזה של הצבא הסורי, שהבין את חשיבותו האסטרטגית של המעבר וביצר אותו. ה'פקק' נפתח לתנועה בזכות איגוף ממזרח של חטיבת גולני וגדוד 74 מחטיבה 188, שעלו לקו הגבעות שממזרח לכפר, הצליחו להפתיע את כוח האויב ולפרוץ את הדרך צפונה.

נספח 2: מילון מושגים למבצע שלום הגליל

אש"ף (הארגון לשחרור פלסטין): אש"ף הוקם באמצע שנות ה-60 כיוזמה של מדינות ערב, והיה הגוף המייצג המרכזי של הפלסטינים. מספר פלגים הרכיבו את אש"ף והמרכזי שבהם היה ארגון הפת"ח. טרם מלחמת ששת הימים הוציא הארגון פיגועים רבים משטח יהודה ושומרון שהיה עד אז בשליטה ירדנית לכיוון ישראל. לאחר המלחמה התבסס בירדן ולאחר 'ספטמבר השחור' עברו אנשיו ללבנון וביצעו פיגועי טרור רבים כנגד יישובי הצפון. לאחר מבצע שלום הגליל אולצו מחבלי פת"ח לסגת מבירות שהייתה נצורה בידי כוחות צה"ל לתוניס. מנהיגו הראשון של אש"ף היה אחמד שוקיירי, ולאחר מכן החליפו יאסר ערפאת. הפיגוע בכביש החוף ומבצע ליטני: ביום שבת 11 למרץ 1978, אחרי הצהריים, נחתה בחוף מעגן מיכאל קבוצה של 11 מחבלים מהפת"ח שהגיעה למקום בסירות גומי. הם השתלטו על שני אוטובוסים ולבסוף התבצרו באחד, בכניסה הצפונית לתל אביב. בחילופי אש עם כוחות הביטחון ירו על החטופים ופוצצו מטענים. בטבח נרצחו 35 איש ונפצעו 71. בעקבות הפיגוע בכביש החוף יצא צה"ל למבצע "ליטני" (שכונה תחילה "אבי החכמה"), במגמה לכבוש רצועה בת 10 ק"מ בדרום לבנון ולטהרה ממחבלים שאיימו על תושבי צפון הגליל. בתגובה למבצע הפגיז אש"ף את יישובי צפון ישראל בקטיושות ומן הירי נהרגו שני תושבי קיבוץ מנרה. לאחר שישה ימים, ב-21 במרץ, הורה שר הביטחון עזר ויצמן לכוחות צה"ל להתחיל בנסיגה לקו הגבול הבינלאומי. בפועל נמשכה נסיגה זו כשלושה חודשים והסתיימה ב-13 ביוני.

צבא לבנון החופשית/ צבא דרום לבנון: במהלך שנות ה-70 יצרה מדינת ישראל קשר עם קבוצת מקומיים מיישובי דרום לבנון, נוצרים ברובם. למקומיים אלו היו אינטרסים משותפים עם ישראל, שכללו התנגדות לאש"ף. לאחר סיום מבצע ליטני ונסיגת צה"ל מהשטחים שכבש במבצע שלט צבא לבנון החופשית בפיקודו של סעד חדאד על חלק משטחים אלו. לאחר מבצע שלום הגליל הפך צבא לבנון החופשית לצבא דרום לבנון, בפיקודו של הגנרל אנטואן לאחד. לוחמיו של לאחד החזיקו במוצבים ברצועת הביטחון ומצפון לה.

גיס 446: גיס 446 (הגיס המטכ"לי, לשעבר הגיס הצפוני) הוא יחידה בדרג המבצעי של צה"ל, ומורכבת מאוגדות סדירות ואוגדות מילואים. בראש הגיס עומד קצין בדרגת אלוף. במבצע שלום הגליל פעל הגיס, בפיקודו של האלוף אביגדור בחזית המזרחית, וזאת הייתה ההפעלה של העוצבה הגדולה ביותר של צה"ל, בכל תולדותיו. **יוניפי"ל:** (באנגלית: UNIFIL, ראשי תיבות: United Nations Interim Force In Lebanon; בעברית: "כוח האו"ם הזמני בלבנון"), הוא כוח צבאי לשמירת שלום מטעם האומות המאוחדות שמוצב בדרום לבנון (בין נהר הליטני לגבול עם ישראל). הכוח מורכב מחייליהם של מדינות שונות. מנדט יוניפי"ל הוא זמני ומחודש בכל חצי שנה. יוניפי"ל הגיע לשטח דרום לבנון בעקבות החלטה 425 של מועצת הביטחון של האו"ם, לאחר מבצע ליטני. הכוח לא הצליח למנוע באופן מוחלט זליגה של טרור משטח לבנון לישראל, עד למבצע שלום הגליל. כוח יוניפי"ל פועל עד היום מלבנון ומנסה למנוע פגיעה של מחבלי חיזבאללה בישראל.

40 שנה למבצע שלום הגליל

ההתנקשות בשלמה ארגוב: שלמה ארגוב ז"ל, לוחם פלמ"ח בעברו ודיפלומט ישראלי, נפצע בצורה אנושה במהלך ניסיון התנקשות שביצעו בו פעילי טרור. ב-3 ביוני 1982, השתתף שלמה בארוחת ערב במלון דורצ'סטר בלונדון. בסיום הארוחה יצא שלמה מהמלון על מנת לשוב לרכבו שעמד ברחוב פארק ליין הסמוך. עוד לפני שהספיק ארגוב להגיע אל הרכב, התקרבו אליו שלושה מחבלים שחיכו לו במקום ואחד מהם ירה בראשו מטווח קצר. המאבטח הבריטי של שלמה, קולין סימפסון רדף אחרי המתנקש – חוסיין ג'סן סעיד, סטודנט ירדני, ירה בצווארו והצליח לפצוע אותו. בחקירה התברר כי חוסיין ושני שותפיו- שנתפסו מאוחר יותר בידי כוחות הביטחון הבריטיים, היו חברים בארגון הטרור של אבו נידאל, ארגון טרור פלסטיני שפרש מפת"ח.

40 שנה למבצע שלום הגליל

נספח 3: תאריכון

1970: גירוש מחבלי אש"ף מירדן והתבססותם בדרום לבנון

1975: פרוץ מלחמת האזרחים בלבנון והתבססות צבא סוריה במזרח המדינה

מרץ 1978: בעקבות הפיגוע בכביש החוף יוצאת ישראל למבצע ליטני, ונסוגה מלבנון אחר סיומו

יולי 1981: ירי אינטנסיבי של ארגוני המחבלים ליישובי הגליל, בתגובה תוקף צה"ל מטרות מחבלים בדרום לבנון.

המתווך האמריקאי פיליפ חביב מצליח להביא להפסקת אש

3 באפריל 1982: רצח הדיפלומט הישראלי יעקב בר-סימנטוב בפריז

3 ביוני 1982: ההתנקשות בשגריר ישראל בלונדון שלמה ארגוב, ישראל הגיבה בהפצצה נרחבת בדרום לבנון

ואש"ף הפגז באינטנסיביות את צפון הארץ

5 ביוני 1982: הממשלה אישרה את היציאה למבצע שלום הגליל

6-11 ביוני 1982: שלב הלחימה הראשון במלחמה: בגזרה המערבית הצליח צה"ל להגיע עד לבירות ולהרחיק את

איום המחבלים. בגזרה המזרחית נעצר צה"ל בהוראת הדרג המדיני בבקעת הלבנון, ולא הגיע לכביש בירות

דמשק

9 ביוני 1982: מבצע 'ערצב 19' בו השמיד צה"ל 19 סוללות נ"מ ו-26 מטוסים סוריים

10-11 ביוני 1982: קרב סולטן יעקב בגזרה המזרחית של הלחימה

11 ביוני 1982, שעות הצהריים: הפסקת אש בין ישראל לכוחות הסוריים ולמחבלים נכנסה לתוקף ברוב גזרות

הלחימה

25 ביוני 1982: אוגדה 162 התקדמה ותפסה אחיזה בכביש בירות דמשק. המצור על בירות הודק

תחילת אוגוסט 1982: צה"ל החל ב'זחילות' בתוך בירות, במטרה להביא לכניעת המחבלים

31 באוגוסט 1982: מעל עשרים אלף מחבלים וחיילים סורים פינו את בירות, במסגרת הסדר עם צה"ל. המטרה

המרכזית של מבצע שלום הגליל- סילוק המחבלים, הושגה

אמצע ספטמבר 1982: בשיר ג'ומייל, מנהיג הפלנגות הנוצריות, נרצח. בתגובה נכנסו אנשי הפלנגות למחנות

פליטים במערב בירות ורצחו מאות בני אדם, ללא התערבות צה"ל

סוף ספטמבר 1982: בעקבות הלחץ הציבורי פינה צה"ל את מערב בירות. מבצע שלום הגליל הסתיים באופן

רשמי.

נספח 4: דגשי הסברה

• הגנה המדינה ותושביה

מטרת מבצע שלום הגליל, שהוגדר בסופו כמלחמת לבנון (הראשונה) הייתה לשבור רצף שנמשך למעלה מעשור של פיגועי טרור שיצאו מגבול לבנון ואיימו על שלום תושבי המדינה בכלל ותושבי הגליל והצפון בפרט תוך פגיעה בריבונות הישראלית. פתיחת המבצע לוותה בתמיכה רבה בציבוריות הישראלית. ארגוני הטרור הפלסטיניים לא שבו עוד לפגוע במדינת ישראל במשך מספר שנים אחרי המלחמה, ובכך המבצע השיג את מטרתו להרחיק את הטרור מיישובי הצפון ולהחזיר אליהם את השקט לפרק זמן לא מבוטל.

• דבקות במשימה וחתיירה לניצחון

במלחמת לבנון הוטלה על צה"ל משימה כבדת משקל במשמעותה והיקפה. לפגוע בארגוני המחבלים בדרום לבנון ולהוציא את כל צפון הארץ מטווח הקטיושות, וזאת באמצעות תמרון קרקעי הגדול ביותר מאז מלחמת יום כיפור. צה"ל עמד במשימתו תוך מספר ימים בודדים, ואף הצליח, לאחר כחודש וחצי, להביא לגירוש ארגוני המחבלים משטחיהם אל מדינה אחרת. צה"ל הפגין דבקות במשימה וחתיירה לניצחון למרות אתגרי הלחימה, ועשה זאת גם ברצף של קרבות טקטיים קשים וגם במהלכי לחימה ברמת הגיס ומעלה.

• מקצועיות

מלחמת לבנון מצאה את צה"ל דרוך כקפיץ עם תוכנית ביצוע מבריקה ביבשה, ועם מוכנות ברמה הגבוהה ביותר באוויר. חודשים ושנים של הכנות מקצועיות איפשרו לצה"ל לבצע תוך ימים מספר תמרון יבשתי ואווירי שהביאו אותו לכבוש את כל דרום לבנון ולהגיע לביירות, לפגוע במערך ההגנה האווירית המתקדם של הסורים ולהפיל 82 מטוסים ללא הפלת מטוס ישראלי אחד בקרבות האוויר. ערך המקצועיות היה שובר שוויון והוביל את צה"ל להישגים חסרי תקדים בשבועות הראשונים בלבנון, הן ביבשה והן באוויר.

• ממלכתיות

מלחמת לבנון התחילה בהחלטת ממשלה מוסכמת על רוב סיעות הכנסת, אך ככל שהתקדמה המלחמה התגלעו מחלוקות פוליטיות לגבי נחיצותה ואופיה של המלחמה במיוחד בחלקה האחרון ובתקופה שנמשכה אחרי סיום הלחימה הרשמי. המחלוקות לא נשאו ברמת הדרג הפוליטי וחלחלו לתוך החברה הישראלית ובזמן שהחיילים נלחמו בלבנון היו הפגנות נרחבות בארץ נגד המלחמה. במלחמת לבנון לראשונה אין הסכמה רחבה על פעולות צה"ל ומתקיימות הפגנות כנגד המלחמה עוד במהלכה. מציאות זו שהתאפיינה בחוסר הסכמה בחברה הישראלית אתגרה את יכולתו של צה"ל לעמוד במשימתו לפגוע בארגוני המחבלים בדרום לבנון, ולנוכח אלו המשמעת הצבאית וחובת ביצוע המשימה הן שעמדו לצה"ל ביכולתו לעמוד במשימתו חרף כל הקשיים. זו הייתה שעתה החשובה של הממלכתיות הצה"לית – ההבנה שצה"ל כצבאה של מדינת ישראל מחויב לבצע את הוראת הדרג המדיני. צה"ל המשיך לפעול מתוך שיקולים צבאיים בלבד ומתוך שימת הביטחון הלאומי לנגד עיניו, ללא שיקולים פוליטיים.

• טוהר הנשק

החל מראשית המלחמה, צה"ל נלחם בארגוני המחבלים תוך כדי שהם מנסים להסתתר מאחורי אוכלוסייה של בלתי מעורבים. בתחילה באזורים כפריים ובהמשך גם בערים גדולות ובראשן ביירות. מדובר היה לא רק בלחימה פנים אל פנים אלא גם בצורך להפגז עמדות מחבלים שהתבצרו בתוך מרכזי אוכלוסייה. לחימה זו חייבה את צה"ל לשמור על טוהר הנשק וחיי אדם ולהבחין באופן עקבי ומדויק בין מחבלים לבין אזרחים חפים מפשע. למרות המורכבות הרבה צה"ל שמר על רמה מוסרית גבוהה ושמר על עקרון טוהר הנשק ומוסר הלחימה.

לצד זאת יש לציין כי מסקנות ועדת החקירה הממלכתית "ועדת- החקירה לחקירת האירועים במחנות הפליטים בביירות", ועדת כהן, שחקרה את אירועי סברה ושתילה של טבח האוכלוסייה האזרחית במחנות הפליטים על ידי הכוחות הלבנונים, הטילה אחריות על הפיקוד הבכיר של צה"ל וקבעה שהיה צריך לעשות יותר כדי להגן על חיי אדם. בנוסף, בעקבות הביקורת הציבורית, וועדת החקירה הממלכתית הועבר שר הביטחון אריאל שרון מתפקידו.